

Волинь-Житомирщина
Історико-філологічний збірник з регіональних проблем
Випуск 26 / 2015

УДК 811.161.2'

Тетяна ЩЕРБИНА

**ПОХОДЖЕННЯ ГОВІРОК СЕРЕДНЬОНАДДНІПРЯНСЬКО-СТЕПОВОГО
ПОРУБІЖЖЯ У СВІТЛІ АРЕАЛОГІЇ**

У статті проаналізовано структуру й лінгвальне наповнення середньонадніпрянсько-степового порубіжжя, з'ясовано походження мовних явищ у говірках досліджуваного континууму. Інтерпретація ізглас у широкому ареальному контексті показала, що частина назв одягу, взуття, головних уборів і прикрас є інтердіалектними чи інтермовними. Виявлено найменування, що мають паралелі в говірках південно-західного наріччя (в основному східноподільських та волинських), північного (переважно середньополіських), південно-східного (середньонадніпрянських та степових). Однак більшість засвідчених назв (приблизно 60%) властиві лише досліджуваному мовно-територіальному утворенню. Унаслідок зміни ареалу побутування окремих діалектних явищ у зв'язку з міграцією носіїв говірок вони функціонують тут у специфічних комбінаціях порівняно з іншими діалектами української мови.

Ключові слова: *говірки середньонадніпрянсько-степового порубіжжя, діалектні зони, групи говірок, діалектні явища, регіоналізми.*

Одним із актуальних питань вітчизняного мовознавства є походження говорів української мови, їхня діалектна диференціація, установлення демаркаційних ліній між мовно-територіальними утвореннями. Зокрема це стосується південно-східного наріччя, яке вважають найбільш однорідним у діалектному відношенні на тлі північного та південно-західного, проте повної інформації щодо його генези й розмежувальних ліній між його говорами немає. Досі задовільно не вирішено в межах АУМ (2) та в окремих дослідженнях специфічні лінгвістичні проблеми, характерні для середньонадніпрянсько-степового порубіжжя. Поширення мовних явищ у говірках цього ареалу, його членування зумовлені перехрещенням різнодіалектних міграційних потоків на зазначеній території. Особливість об'єкта вивчення, що поєднує в собі риси різних діалектних систем, вимагає врахування сукупності чинників формування ареальних відмінностей – не лише лінгвістичних (характер відношень діалектних основ, ступінь лінгвістичної близькості говорів, які взаємодіють, діалектний тип говірок переселенців та ін.), але й позамовних (час переселення, його характер, соціально-історичні, економічні, культурно-освітні, релігійні, географічні умови).

Дослідження середньонадніпрянсько-степового порубіжжя лінгвогеографічним методом має свою історію. Погляди вчених (Ф. Т. Жилка, І. Г. Матвіяса, В. С. Ващенко, І. О. Варченка) на розмежування середньонадніпрянського й степового діалектів відчутно різняться; вони ґрунтувалися на картографуванні

говірок за відносно рідкою мережею без докладного опрацювання діалектного суміжжя¹. Недостатність мовного матеріалу та обмежене використання різноманітних методів дослідження позначились на вирішенні проблеми середньонаддніпряньско-степової межі. Її зневизначення зумовлене ще й тим, що суміжні середньонаддніпряньські й степові говірки мають багато спільного в лінгвальному відношенні, їх диференціюють лише «за більшою чи меншою інтенсивністю функціонування деяких діалектних елементів» [2, с. 45]. Усе вищесказане спонукало до докладного регіонального лінгвогеографічного вивчення середньонаддніпряньско-степового порубіжжя, результати якого подано в праці «Ареалогія середньонаддніпряньско-степового порубіжжя» [3]. Метою цієї статті є аналіз лінгвального наповнення середньонаддніпряньско-степового суміжжя й походження мовних явищ (зокрема лексичних), засвідчених у говірках аналізованого ареалу. Метою цієї статті є аналіз лінгвального наповнення середньонаддніпряньско-степового суміжжя й походження мовних явищ (зокрема лексичних), засвідчених у говірках аналізованого ареалу.

Вивчення середньонаддніпряньско-степового порубіжжя передбачає характеристику діалектного типу досліджуваних говірок, вияв їхніх специфічних особливостей, генетичних зв'язків і напрямів розвитку. На жаль, АУМ не репрезентує перехідних говірок між середньонаддніпряньським та степовим діалектами, хоч аналіз зібраних до названого джерела матеріалів дозволив ученим стверджувати, що «говірки південної частини середньонаддніпряньського говору, по суті, є перехідними між середньонаддніпряньськими та степовими» [2, с. 46], а в говірках «на захід від басейну річки Інгулець... виявляються південно-західні елементи» [1, с. 5, 6].

На підставі аналізу ізоглос, що репрезентують лексику на позначення одягу, взуття, головних уборів та прикрас у говірках середньонаддніпряньско-степового порубіжжя, їх співвідношення з ареалами фонетичних і граматичних явищ, виокремлено діалектні зони – західну й східну; групи говірок – північно-західну, центральну, наддніпряньську, північну, південну; велику кількість острівних мікроареалів – різнодіалектних нашарувань та власне регіоналізмів, які можуть бути компонентом кожної з груп говірок.

Західна частина середньонаддніпряньско-степового порубіжжя специфічна в лінгвістичному відношенні як зона контактування південно-східного та південно-західного наріч, а тому її виокремлення найчіткіше порівняно з іншими ареалами досліджуваного континууму. Аналіз лексичних і семантичних особливостей західної зони середньонаддніпряньско-степового порубіжжя засвідчив, що 12 % назв загальноукраїнські (*шл'арка* 'смужка тканини, зібрана в складки й пришта для оздоблення до сукні, фартуха, спідниці' (21, с. 47; 25, с. 97; 3, с. 14; 12, с. 180; 26, с. 77), *поліки* 'вишивка на рукавах і грудях жіночих сорочок' (25, с. 85; 12, с. 128; 22, с. 40); *криси* 'відігнуті краї капелюха' (12, с. 79; 10, с. 55)), 23 % найменувань мають паралелі в північному (зокрема середньополіських говірках: *тороки*, *торочки* 'ряд ниток або шнурків на краях хустки', *малахай* 'шапка з широкими навушниками', *перстен* 'прикраса з коштовним камінцем' (12, с. 157, 91, 115)) і південно-західному (частіше в східноподільських говірках: *тонен'ка хустка* 'літня жіноча хустка', *хустка* 'головний жіночий убір (загальна назва)' (21, с. 46)) наріччях. 15 % номенів виявляють зв'язок досліджуваних

¹ Докладніше див. працю: Щербина Т. В. Ареалогія середньонаддніпряньско-степового порубіжжя : монографія / Т. В. Щербина. – Черкаси : Видавець Андрюшук П. С., 2009. – 348 с.

говірок з південно-східним наріччям (здебільшого середньонадніпрянськими говірками: *пац'орки* 'звисаючі частини непідрубленого або порваного одягу' (6, с. 71; 32, с. 66), *вд'агачка* 'одяг' (32, с. 86); *волок* 'велика сітка для лову риби' (6, с. 22)). Кілька лексем історико-етимологічні джерела кваліфікують як полонізми чи запозичення з інших мов через посередництво польської мови: *чемерка* 'верхній чоловічий одяг' (33, IV, с. 325); *ман'кети* 'манжети' (16, III, с. 382), *пац'орки* 'звисаючі частини непідрубленого одягу, нитки' (15, с. 100, 102), *кул'чики* 'сережки' (16, III, с. 138). Специфіку аналізованої зони репрезентують 50 % явищ, не засвідчених у жодному з наявних лексикографічних і лінгвогеографічних джерел (*маточка* 'зав'язка для постолів та онуч', *каплиш* 'відлога, верхня частина одягу для захисту голови в негоду', *чоботи у змориках* 'чоботи, халяву яких виготовляли зі складками', *чоботи з косиц'ами* 'жіночі чоботи, прикрашені квітками зі шкіри', *п'ідп'ражник* 'чоловічий шкіряний пояс' та ін.)

Напрямок декількох ізоліній дозволяє виділити в межах досліджуваної зони північно-західну групу говірок. Мовний матеріал, засвідчений у цьому ареалі, виявляє взаємозв'язки з діалектами південно-західного та північного нарічч (24 % назв: *боти* 'черевики', *зап'аска* 'різновид спідниці з розпірками збоку' (12, с. 22, 53); *буш'лак* 'куртка' (28, I, с. 79)), 13 % найменувань відомі в усіх діалектах української мови (*кабл'учка* 'перстень, прикраса на палець руки' (7, с. 36; 9, с. 29; 29, с. 44; 3, с. 14; 12, с. 57); *фав'л'да* 'складка у верхньому одязі' (28, II, с. 326; 10, с. 90; 11, с. 187; 29, с. 27, 35; 36, с. 249; 6, с. 98; 32, с. 88; 34, с. 141)) чи є інтермовними (*кол'тки* 'жіноча прикраса для вух' (16, II, с. 487)). Однак 63 % мовних явищ характерні лише для аналізованої групи говірок (*сповит'н'е* 'пелюшка, невелике простирало, у яке загортають немовля', *д'іжурка* 'фуфайка, стьобана куртка на ваті', *свикрухойу наверх* 'навиворіт, лицьовим боком усередину, а внутрішнім назовні', *платок з бежу* 'велика тепла жіноча хустка', *бредн'і* 'чоловіче взуття, яке взувають для ловлення риби' та ін.).

Інтерпретація лексичних і семантичних явищ, поширених у східній зоні середньонадніпрянсько-степового порубіжжя, засвідчує, що 5 % назв є загальноукраїнськими (*п'лахта* 'хустка' (13, к. 14; 12, с. 124), 4 % найменувань мають паралелі в південно-східному й північному (*гуц'ул'ка* 'чоловіча сорочка спеціального крою (зі стоячим коміром), вишита особливим візерунком' (18, с. 127; 12, с. 42), *кобе" [е, у]н'ак* 'верхній довгополий чоловічий одяг із домотканого грубого сукна з відлогою' (35, VII, с. 419; 17, с. 41; 12, с. 69)), 2 % – у південно-східному й південно-західному наріччях (*[в, г]уставка* 'вшиті, вставлені шматки полотна на рукавах жіночої сорочки, на яких роблять вишивки квітками' (6, с. 96; 28, II, с. 321; 37, I, с. 125; 8, с. 42)); *за'вушиниц'а* 'пухлина за вухом' (6, с. 37; 8, с. 73; 15, с. 60, 61)), 4 % номенів виявляють зв'язок досліджуваних говірок з південно-західним і північним наріччями української мови (*лата* 'рейка на кроковах, на яку кладуть черепицю' (28, I, с. 404); *гул'а* 'відлога' (14, с. 52; 12, с. 40)). Специфіку аналізованої зони репрезентують 85 % явищ, не засвідчених у жодному з наявних лексикографічних і лінгвогеографічних джерел (*ракове намісто* 'коралове намисто', *гр'анки* 'верхня частина чобота, яка закриває гомілку', *шапка розкладушка* 'чоловіча зимова шапка з вухами', *склипочки* 'складки у верхньому одязі від талії донизу', *нару'кавники* 'вишивка на рукаві жіночої сорочки', *сп'ідниц'а з достатку* 'широка спідниця з великою кількістю складок' та ін.).

У межах східної зони середньонадніпрянсько-степового порубіжжя виокремлено групи говірок: центральну, надніпрянську, північну та південну. Центральна група говірок – це специфічне мовно-територіальне утворення.

Напрямок 9 ізоліній підтверджує його близькість із середньонаддніпряньським діалектом, однак замкнуті ареали, окреслені 10 ізоглосами, засвідчують специфіку аналізованого об'єднання. Можливо, воно утворилося внаслідок міграційних процесів, бо кілька (9 %) лексичних і семантичних явищ цього ареалу мають паралелі в середньонаддніпряньських, степових, подільських, волинських, поліських говірках чи є загальносхіднослов'янськими (*бриж'і* 'зборки тонкої тканини' (28, I, с. 171; 1, с. 131), *малороска* 'сорочка з поликами-установками' (24, с. 48), *л'ах'івка* 'вишивка на підтичці жіночої сорочки' (21, с. 46), *маринка* 'вовняна клітчаста хустка' (27, V, с. 58), *дж'ім* 'чобіт з гострим вузьким носком', *трєпи[і]* 'легкі туфлі з матерії' (12, с. 45, 158), *чорнобривц'і* 'святкові чоботи з червоними халявками й чорними головками' (7, с. 37; 12, с. 176)), однак більшість назв (90 %) – регіоналізми (*стар'чече* 'старий, порваний, зношений одяг', *зат'ірка* 'в'язана візерунчаста тасьма з суцільним рядом ниток, шнурків, пришита по периметру хустки', *обводка* 'відігнуті краї капелюха', *та[о]ра[о]нтовий платок* 'велика тепла жіноча хустка', *потайник* 'кишеня на внутрішньому боці поли чоловічого піджака', *прошва* 'поділ жіночої сорочки' та ін.).

Своєрідність наддніпряньської групи говірок репрезентують ізолекси, що мають продовження лише в середньонаддніпряньському та степовому діалектах (*зборник* 'очіпок, старовинний головний убір заміжньої жінки у формі шапочки') чи в слобожанському говорі (*цв'іток* 'вінок, весільний головний убір нареченої'), а також регіональні явища (84 %), не зафіксовані в жодному з наявних лінгвістичних джерел (*л'єнтовик* 'стрічка, яку одягала наречена під вінок і до якої прикріплювали інші стрічки', *збродниц'і* 'чоловіче взуття, яке взувають для ловлення риби', *полукаблук* 'низький каблук', *гостр'і бот'інки* 'ботинки з гострими носками' та ін.).

Невелика кількість діалектних елементів (10 %), які утворюють суцільні ареали чи функціонують спорадично в північній групі говірок середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя, мають паралелі в степових, середньополіських, бойківських, наддністрянських говірках української мови (*дошка* 'жіночий рукавний короткополий осінній одяг' (17, с. 37; 12, с. 47), *роз[с]п'ірка* 'смуга тканини, яку вшивають у верхню передню частину штанів' (28, II, с. 191; 11, с. 181; 3, с. 19; 12, с. 139, 140)); 13 % найменувань є загальноукраїнськими (*чуме[а]рка*, *чамарка*, *чуме[а]рка*, *чуме[а]рка* 'верхній чоловічий одяг з талією і брижами ззаду' (2, I, к. 160; 17, с. 47; 1, с. 131, 132; 12, с. 170), *сповивач* 'довгий вузький шматок тканини для сповивання немовлят' (28, II, с. 87; 11, с. 176; 9, с. 81; 12, с. 35, 126)), кілька – інтермовними, а 77 % лексичних і семантичних явищ засвідчують регіональну специфіку аналізованої мовно-територіальної одиниці (*збори* 'вилоги рукавів, манжети', *клинок*, *клинчик під рукавом* 'вставка під пахвами в сорочці народного крою', *окрайочка* 'довгий вузький шматок тканини для сповивання немовлят', репрезентанти гетеронімної опозиції 'дротяний гачок гаплика' : 'дротяна петелька гаплика' – *скаба* : *гапличка*).

Інтерпретація мовних явищ, поширених у південній групі говірок середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя, засвідчує, що 7, 5 % назв мають паралелі в південно-східному й північному наріччях (*п'ідметка*, *п'ідметок* 'нижня частина взуття' (19, с. 201; 12, с. 121); *московка*, *москвичка* 'жіночий чи чоловічий одяг на ваті' (32, с. 96; 17, с. 49; 36, с. 155; 3, с. 9; 12, с. 97)), 3 % номенів виявляють зв'язок досліджуваних говірок з південно-західним і північним наріччями української мови (*рукавиц'я* 'рукавиця' (9, с. 69; 3, с. 19; 12, с. 141), *зброди* 'високі гумові чоботи' (3, с. 9; 12, с. 51)), 3 % найменувань є

загальноукраїнськими (*капо[у]р*, *каптур* ‘очіпок, старовинний головний убір заміжньої жінки у формі шапочки’ (20, с. 135; 6, с. 42, 2, I, к. 161; 34, I, с. 149; 2, I, к. 161; 23, с. 66; 4, с. 139; 5, с. 170, 174; 31, с. 91; 12, с. 61, 62), *[ɛ]o^oс’інка* ‘короткий жіночий одяг на ваті’ (6, с. 68; 26, с. 49, 54; 30, с. 250; 34, III, с. 60; 17, с. 48; 36, с. 177; 29, с. 38, 8, 18)). Більшість назв (86, 5 % лексичних і семантичних явищ) засвідчують регіональну специфіку аналізованої мовно-територіальної одиниці (*ризи* ‘пелюшка, невелике простирано, у яке загортають немовля’, *наборний каблук*, *в’єнс’кий каблук* ‘каблуки, виготовлені з кількох пластинок’, *пл’ушова ос’інка* ‘жіночий рукавний короткополий плюшевий осінній одяг’, *п’ідр’ізна сорочка* ‘верхня жіноча сорочка’ та ін.).

Отже, картографування лексики на позначення одягу, взуття, головних уборів і прикрас та інтерпретація його результатів переконує, що говірки середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя є продуктом дивергентно-конвергентного розвитку, детермінованого міграційними процесами. Їхня структурна неоднорідність особливо помітна в групах говірок східної зони, для яких характерне змішування рис південно-східного, південно-західного та північного нарічч, що спричинило появу особливих комплексів характерних ознак. Унаслідок зміни ареалу побутування окремих діалектних явищ у зв’язку з міграцією носіїв говірок вони функціонують тут у специфічних комбінаціях порівняно з іншими діалектами української мови, висновки про взаємозв’язки з якими, на жаль, відносні, оскільки ґрунтуються лише на частині фактів з причини фрагментарності представлення аналізованого сегмента лексики в наявних лексикографічних та лінгвогеографічних працях. Недостатність фактичного матеріалу не дає можливості стверджувати про середньонаддніпряньську основу досліджуваних говірок.

Своєрідність протікання мовних процесів у досліджуваних говірках зумовила строкатість діалектного ландшафту, співіснування в одній говірці кількох різнодіалектних елементів. Значна частина лексичних і семантичних явищ західної (50 %) і східної (85 %) зон не зафіксовані в жодному з наявних лінгвістичних джерел. В основному вони поширені у вигляді мікроареалів, що репрезентують специфіку середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя.

Проблема походження говірок середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя лишається актуальною, оскільки потребує дослідження на матеріалі різних тематичних груп лексики й інших структурних рівнях діалектної мови.

Список використаної літератури

1. Жилко Ф. Т. Про лінгвогеографічне дослідження новостворених говорів української мови / Ф. Т. Жилко // Праці 12 респ. діалектологічної наради. – К. : Наук. думка, 1971. – С. 3–9.
2. Матвіяс І. Г. Членування південно-східного наріччя української мови / І. Г. Матвіяс // Мовознавство, 1981. – № 4. – С. 42–50.
3. Щербина Т. В. Ареалогія середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя : монографія / Т. В. Щербина. – Черкаси : Видавець Андрощук П. С., 2009. – 348 с.

Список використаних джерел

1. Анісімова Л. Г. Назви верхнього одягу у поліських, волинських та подільських говірках / Л. Г. Анісімова // Дослідження з української діалектології: Зб. наук. пр. – К. : Наук. думка, 1991. – С. 126–127.
2. Атлас української мови. В 3-х т. Т. 1. Полісся, Середня Наддніпрянщина і суміжні землі. – К., 1984; Т. 2. Волинь, Наддністріянщина, Закарпаття і суміжні

землі. – К., 1988; Т. 3. Слобожанщина, Донеччина, Нижня Наддніпрянщина, Причорномор'я і суміжні землі. – К., 2001.

3. Бабий Ф.И. Бытовая лексика говорів середнього басейна Горыни (названия одежды, обуви и головных уборов) : автореф. дис. ... канд. филол. наук / Ф. И. Бабий. – Ужгород, 1985. – 24 с.

4. Булгакова Л. Народний одяг населення Київського Полісся (20–30-х ХХ ст.) / Л. Булгакова // Полісся України: Матеріали історико-етнографічного дослідження. – Вип. 1. Київське Полісся. – 1994. – Львів : Ін-т народознавства НАН України, 1997. – С. 123–148.

5. Булгакова Л. Традиційний жіночий одяг першої половини ХХ ст. / Л. Булгакова // Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження. – Вип. 2. Овруччина. – 1995. – Львів : Ін-т народознавства НАН України, 1999. – С. 159–176.

6. Ващенко В. С. З історії та географії діалектних слів. Матеріали до вивчення говорів Середньої та Нижньої Наддніпрянщини / В. С. Ващенко. – Х. : ХДУ, 1962. – 174 с.

7. Ващенко В. С. Лінгвістична географія Наддніпрянщини. Лексичні матеріали / В. С. Ващенко. – Дніпропетровськ : ДДУ ім. 300-р. возз'єднання України з Росією, 1968. – 158 с.

8. Гуцульські говірки. Короткий словник / Відп. ред. Я. Закревська. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1997. – 232 с.

9. Горбач О. Словник діалектної лексики південноволинської говірки сіл Ступно й Мошаниця, кол. повіту Здовбунів / О. Горбач // Горбач О. Зібрані статті. V. Діалектологія. Фотопередрук. – Мюнхен, 1993. – С. 405–523.

10. Горбач О. Словник діалектної лексики північнонаддністрянської говірки сіл Романів, Підсоснів, Підберізці й Лагодів / О. Горбач // Горбач О. Зібрані статті. V. Діалектологія. Фотопередрук. – Мюнхен, 1993. – С. 56–157.

11. Горбач О. Словник діалектної лексики Теребовельщини / О. Горбач // Горбач О. Зібрані статті. V. Діалектологія. Фотопередрук. – Мюнхен, 1993. – С. 173–256.

12. Гримашевич Г. І. Словник назв одягу та взуття середньополіських і суміжних говірок / Г. І. Гримашевич. – Житомир : Північноукраїнський діалектологічний центр Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2002. – 184 с.

13. Гриценко П. Ю. Моделювання системи діалектної лексики / П. Ю. Гриценко. – К. : Наук. думка, 1984. – 225 с.

14. Гуцульщина. Лінгвістичні етюди. – К. : Наук. думка, 1991. – 308 с.

15. Дзензелівський Й. О. Українсько-західнослов'янські лексичні паралелі / Й. О. Дзензелівський. – К. : Наук. думка, 1969. – 212 с.

16. Етимологічний словник української мови : В 7 т. / Редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. – К. : Наук. думка, 1982–2002. – Т. 1–4.

17. Клименко Н. Б. Назви одягу в східностепових говірках Донеччини : дис.... канд. філол. наук: 10.02.01. / Н. Б. Клименко. – Донецьк, 2001. – 400 с.

18. Клименко Н. Б. Назви сорочки в східностепових говірках Донеччини / Н. Б. Клименко // Вісник Луганського державного педагогічного університету ім. Т. Шевченка : Філологічні науки. – № 12 (44) грудень. – Луганськ, 2001. – С. 122–130.

19. Коваленко О. О. Назви взуття у говорах Миколаївщини / О. О. Коваленко // Проблеми української діалектології на сучасному етапі: Тези доповідей і повідомлень XVI Респ. діал. наради. – Житомир, 1990. – С. 200–201.

20. Корзонюк М. М. Матеріали до словника західноволинських говірок / М. М. Корзонюк // Українська діалектна лексика. – К. : Наук. думка, 1987. – С. 62–267.
21. Кримський А. Звинигородщина, Шевченкова батьківщина, з погляду етнографічного та діалектологічного з географічною мапою та малюнками / А. Кримський. – К. : УАН, 1930. – 434 с.
22. Лисенко П. С. Лексичні особливості говірок Ставищанського району Київської обл. / П. С. Лисенко // Діалектологічний бюлетень. – Вип. 5. – К., 1955. – С. 31–45.
23. Магрицька І. В. Словник весільної лексики українських східнословобжанських говірок (Луганська область) / І. В. Магрицька. – Луганськ : ВКФ Знання, 2003. – 171 с.
24. Матейко К. І. Український народний одяг : Етнографічний словник / К. І. Матейко. – К. : Наук. думка, 1996. – 195 с.
25. Мельничук О. С. Словник специфічної лексики говірки села Писарівка (Кодимський р-н, Одеська обл.) / О. С. Мельничук // Лексикографічний бюлетень. – Вип. 2. – К., 1952. – С. 67–98.
26. Москаленко А. А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської обл. / А. А. Москаленко. – Одеса : Вид-во Одес. пед. ін-ту, 1958. – 78 с.
27. Матеріали до словника буковинських говірок. – Вип. 1–6. – Чернівці : Вид-во Чернів. ун-ту, 1971 – 1979.
28. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок / М. Й. Онишкевич. – К. : Наук. думка, 1984. – Ч. 1. А–Н. – 495 с., Ч. 2. О–Я. – 515 с.
29. Пономар Л. Назви одягу Західного Полісся / Л. Пономар. – К., 1997. – 182 с.
30. Словник говорів Бузько-Інгульського ареалу. – Миколаїв, 1985 (Рукопис. Зберігається у відділі діалектології Інституту української мови НАН України).
31. Словник гуцульських говірок // Гуцульщина. Лінгвістичні етюди. – К. : Наук. думка, 1991. – С. 112–270.
32. Сизько А. Т. Словник діалектної лексики говірок сіл південно-східної Полтавщини / А. Т. Сизько. – Дніпропетровськ: ДДУ, 1990. – 100 с.
33. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка : В 4 т. : Пер. с нем. и доп. О.Н. Трубачева / Под ред. и с предисл. Б. А. Ларина. – 2-е изд., стереотип. – М. : Прогресс, 1986 – 1987 – Т. 1–4.
34. Чабаненко В. А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини : У 4-х т. / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя, 1992. – Т. 1. А–Ж. – 1992. – 324 с., Т. 2. З–Н. – 1992. – 372 с.
35. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западнорусский край. – Т. 3. – Материалы и исслед., собр. П. П. Чубинским. – СПб, 1872. – 486 с.
36. Шевченко Є. І. Українська народна тканина / Є. І. Шевченко / Відп. ред. П. Ю. Гриценко. – К. : Артанія, 1999. – 416 с., іл.
37. Шухевич В. О. Гуцульщина / В. О. Шухевич / Репр. вид. 1899 р. – Львів, Верховина, 1997. – 350 с.; Гуцульщина. – 2 вид. Верховина : Гуцульщина, 1999; Ч. 3. – 1999. – 272 с.: іл.; Ч. 4. – 1999. – 303 с.: іл.; Ч. 5. – 2000. – 332 с.

Татьяна Щербина

**Происхождение говоров среднеподнепровско-степного пограничья
в свете ареалогии**

В статье проанализирована структура и лингвальное наполнение среднеподнепровско-степного пограничья, выяснено происхождение языковых явлений в говорах исследуемого континуума. Интерпретация изоглосс в широком ареальном контексте показала, что часть названий одежды, обуви, головных уборов и украшений интердиалектные или интеръязыковые. Выявлены наименования, которые имеют параллели в диалектах юго-западного наречия (в основном восточноподольских и волинских), северного (преимущественно среднеполесских), юго-восточного (среднеподнепровских и степных). Однако большинство названий (приблизительно 60 %) свойственно лишь исследуемому язычно-территориальному образованию. Вследствие изменения ареала обитания отдельных диалектных явлений в связи с миграцией носителей говоров они функционируют здесь в специфических комбинациях сравнительно с другими диалектами украинского языка.

Ключевые слова: говоры среднеподнепровско-степного пограничья, диалектные зоны, группы говоров, диалектные явления, регионализмы.

Tetyana Shcherbina

**The origin of dialects in the mid-upper-Dnieper and Steppe border
based on the aerology**

Structural and language filling of mid-upper-Dnieper and Steppe border is analyzed, the source of language phenomena in dialects of researched continuum is clarified. Isogloss interpretation in the wide areal context showed that parts of names of clothes, shoes, hats and decoration are interdialectic and interlingual. Names that are similar in the dialects of south-western dialects (mainly in midPolissya), south-eastern (mid-upper-Dnieper and Steppe) are revealed. Though most notified names (nearly 60%) are only peculiar for researched lingual and areal formation. The existence of some dialect phenomena as a result of migration of people using these dialects they function here in specific combinations if to compare with other dialects of the Ukrainian language.

Key words: dialects of mid-upper-Dnieper and Steppe border, dialect zones, dialect groups, dialect phenomena, regionalisms.